

Arkeologisk schaktningsövervakning

HYTTGATAN

vid schaktning för ny elledning genom stadslager L2001:4288 i

Falu stad och kommun, Dalarnas län

2023

Arkivrapport dnr 124/22

Linda Wigert

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY
Fastighetskartan: © Lantmäteriet.

Dalarnas museum, Falun, 2023

Sammanfattning

Under maj 2023 genomförde Dalarnas museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning vid Gruvgatan 19 i centrala Falun. Schaktningen utfördes då ny elledning behövde installeras för laddstationer till elbilar. Större delen av den undersökta ytan bestod av lager som påverkats av sentida aktivitet i området. Inga fynd eller anläggningar påträffades. Inga ytterligare arkeologiska åtgärder bedöms nödvändiga inom det aktuella arbetsföretaget men framtida ingrepp i området bör ske med arkeologisk medverkan.

Inledning

Under maj 2023 genomförde Dalarnas museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i Hyttgatan, vid Gruvgatan 19, kvarteret Geschwornern, stadsdelen Elsborg, i centrala Falun (figur 1–2). Schaktningen genomfördes på uppdrag av Falu Energi & Vatten i syfte att lägga ned en ny elledning till laddplatser för elbilar inom Gruvgatan 19, vid OKQ8 (foto 1). Uppdraget omfattades av länsstyrelsens generella beslut (431-21334-2021) för schaktningsövervakningar åt Falu Energi & Vatten AB vid ingrepp i Falu stadslager: L2001:4288.

Antikvarisk bakgrund

Stadsdelen Elsborg reglerades och bebyggdes från mitten av 1600-talet. Grupper av människor som bodde vid gruvan tvångsflyttades för att verksamheten där skulle expandera. Området bebyggdes snabbt med små och enhetliga stugor för att behjälpa problemet med bostadsbrist för gruvarbetarna. Ett par decennier efter tvångsflyttningen gick invånarna samman för att gemensamt framföra klagomål på de miljömässigt missgynnsamma förhållandena i området. Bland annat var marken så full av slagg och sten att den var näst intill omöjlig att odla (Persson 2012).

Stadsdelen klarade sig undan stadsbränderna 1761 och flera äldre härbren och gruvarbetarstugor finns bevarade. Gatorna har till stor del kvar sin ursprungliga bredd om åtta meter (Persson 2012). Intill husen längs Hyttgatan ligger äldre gatläggning i form av kullersten kvar.

Syfte

Syftet med schaktningsövervakningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera fornlämningen Falu stadslager L2001:4288.

Metod

Schaktet för elledningen grävdes etappvis med grävmaskin, till ett djup om 0,7–0,9 meter. Schaktet besöktes av arkeologer mellan de olika etapperna, vid tre tillfällen: 15, 25 och 31 maj. Vädret var torrt och soligt.

Schaktets väggar och botten undersöktes för att bedöma om bevarade kulturlager eller anläggningar påverkats. Schaktet dokumenterades genom

textbeskrivning, fotografering och inmätning med RTK-GPS. Schaktets geografiska utbredning har därefter digitaliserats i ArcGIS.

Resultat

Schaktet var cirka 75 meter långt med en total yta om cirka 105 kvadratmeter (figur 3). Inom nästan hela schaktet framkom omrörda lager och äldre ledningar. Schaktet var 0,8–1,4 meter brett och 0,7–0,9 meter djupt. I norra änden bestod fyllnadslagren till stor del av sand. Längs Hyttgatan 30 övergick sanden i ett fyllnadslager av mer grusig sand med inslag av småsten, tegel och slagg (foto 2).

I den östra schaktväggen, närmast husen, fanns flera skikt av moderna fyllnadslager ovanpå olika ledningar. Ställvis fanns äldre gatläggning av kullersten bevarad längs husväggarna och fram till schaktkanten (foto 3).

I den västra schaktväggen, i gatan, fanns utfyllnadslager som innehöll grus, sand och rikliga mängder slagg (foto 4). Dessa lager bedöms ha tillkommit då slaggmassor dumpats på platsen för markutfyllnad och är till stor del intakta sedan dess. Samma fyllning syntes i schaktbotten där den inte påverkats av tidigare ledningsdragning.

I söder vek schaktet av tvärs över Hyttgatan, i sydvästlig riktning. Både i schaktets riktning och längs Hyttgatan fanns tidigare ledningsschakt. Runt ledningsschakten fanns omrörda lager med grusig sand och rikliga mängder slagg som påverkats av ledningsdragningen (foto 5).

Längs med den södra schaktväggen framkom en ledning. Denna ledning medförde att schaktväggen släntades och endast delar av en tidigare lagerföljd, som ej påverkats av ledningsdragningen, kunde dokumenteras (foto 5). Längs den södra schaktväggen, ovanför ledningen, framkom i sydväst delar av den äldre kullerstengatan direkt under asfalten (foto 6). I botten av schaktet, nedanför ledningen, syntes kompakta slagglager, se område A, figur 3.

I schaktdelen sydväst om Hyttgatan framträdde slagglagren i mer kompakta, definierade skikt, se område B, figur 3 och foto 7.

Inga naturliga marklager framkom och inga fynd påträffades.

Slutsatser och utvärdering

Större delen av den undersökta sträckan bedömdes ha bestått av fyllnadslager som påverkats under modern tid. I de västra schaktväggarna längs med Hyttgatan syntes slaggblandade utfyllnadslager som till stor del är intakta sedan de deponerats på platsen. Inga anläggningar framkom emellertid. Inom område A och B var de något mer kompakta slagglagren sannolikt äldre än övriga slagglager inom den undersökta ytan.

Inga ytterligare arkeologiska åtgärder bedöms nödvändiga inom det aktuella arbetsföretaget. Framtida ingrepp i området bör ske med arkeologisk medverkan.

Referenser

Persson (red.) (2012). *Husen berättar – Bevarandeplan för Falu innerstad 2012*.
Falun kommun.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-21334-2021, 431-11873-2022
Fornreg, uppdragsnummer:	202200193
Socken:	Falun
Fornlämning, RAÄ-nr:	L2001:4288
Fornreg, lämningsnummer:	Falun 68:1
Fastighet:	Gruvfogden 2
Koordinater, mitten:	N 6718750
(SWEREF99 TM)	E 534318
Höjd (RH 2000):	117 meter över havet
Inmätning:	RTK
Utförandetid:	2023-05-15 – 2023-05-31
Undersökt yta:	105 kvadratmeter
Schaktlängd:	75 meter
DM projektnummer:	679
DM diarienummer:	124/22
DM foto accessionsnr:	DM ARK679
Arkeologisk personal:	Lee Widegren Lundin, Greger Bennström, Linda Wigert
Projektansvarig:	Lee Widegren Lundin

Dokumentationsmaterialet förvaras på Dalarnas museum. Inga fynd tillvaratogs.

Bilagor

1. Kartor/figurer
2. Foton

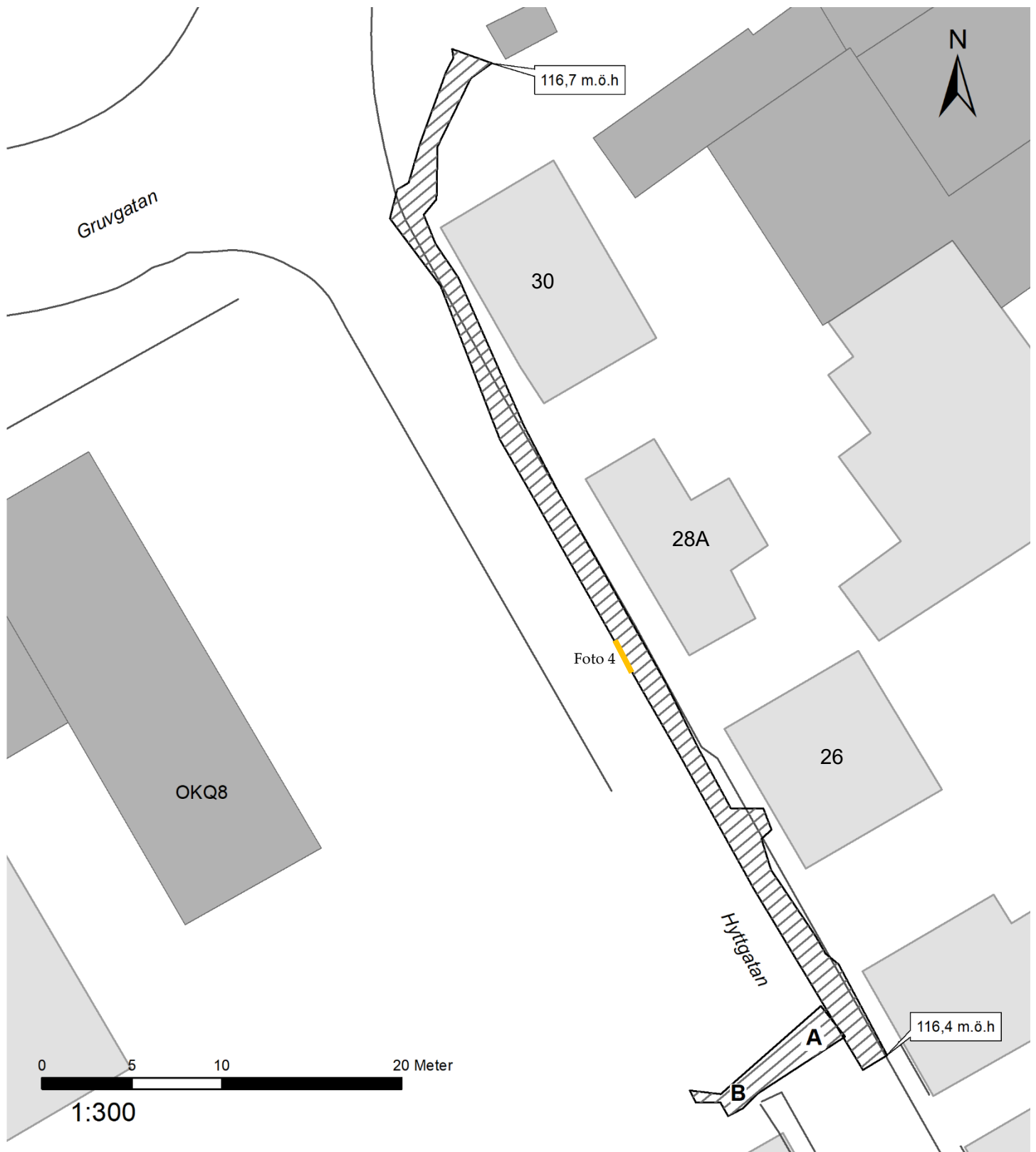
Bilaga 1

Figur 1: Karta över Dalarna. Falun markerat med en röd prick.

Figur 2: Överst, karta över Falu stadslager (blåmarkerat). Underst, Karta över stadsdelen Elsborg (grönmarkerat), med undersökningsplatsen markerad med svart elips.

Figur 3: Utdrag ur Fastighetskartan. Översikt över schaktets läge längs Hyttgatan. Höjdväderna är inmätta på markytan. Område A och B, med eventuella äldre slagglager, samt läget för foto 4, är utmarkerade.

Bilaga 2

Foto 1: Översikt över schaktets läge längs östra sidan av Hyttgatan. I bakgrunden syns Gruvgatan 19, en bensinmack där laddstationer för elbilar skall installeras. Foto från sydöst. Fotograf: Linda Wigert.

Foto 2: Lee dokumenterar lagerföljden i norra änden av schaktet, vid hörnet av Hyttgatan och Gruvgatan. I norr bestod fyllnadsmaterialet främst av påförd sand. Längre söderut i schaktet, där Lee står, bestod de äldre fyllnadsmassorna i vägen främst av slagg. Foto från norr. Fotograf: Linda Wigert.

Foto 3: Majoriteten av schaktväggarna innehöll av relativt moderna fyllnadsmaterial ovanpå ledningar. Längs husväggarna låg kullerstenen kvar. Vid elskåpet hade kullerstenen varsamt plockats upp för att senare läggas tillbaka. Foto från nordväst. Fotograf: Linda Wigert.

Foto 4: Profilen längs västra schaktväggen såg ungefär likadan ut längs hela Hyttgatan. Kompakta skikt av grusig sand med stora mängder slagg. Plats för fotot markerat i bilaga 1, figur 3. Foto från öst. Fotograf: Linda Wigert.

Foto 5: Schaktet där det korsar Hyttgatan i sydväst. Område A i förgrunden och B i bakgrunden. Äldre ledningar var dragna tvärs över gatan och längs med den. Strax vänster om personen på bilden kan man skymta kullerstenen som påträffades direkt under asfalten. Foto från nordöst. Fotograf: Lee Widegren Lundin.

Foto 6: Den äldre gatläggningen, av kullersten, framkom i schaktets sydvästra del. Foto från nordväst. Fotograf: Lee Widegren Lundin.

Foto 7: I sydvästra änden av schaktet, område B, låg slaggen i mer definierade skikt. Se figur 3 för exakt läge. Foto från nordväst. Fotograf: Lee Widegren Lundin.